

IBN HAJAR AL-ASQALANI'S SCHOLARSHIP IN FIQH HADITH: FOCUS ON MUQADDIMAH IN THE BOOK OF FATH AL-BARI

KESARJANAAN IBN HAJAR AL-ASQALANI DALAM FIKAH HADIS: TUMPUAN TERHADAP MUQADDIMAH DALAM KITAB FATH AL-BARI

¹ Siti Nora'Aeshah Zakaria, ² Abu Dzar Ahmad, ³ Mohammad Haafiz Aminuddin Mohd Azmi & ⁴ Jannatul Husna Ali Nuar

^{1,2,3} Jabatan Quran dan Sunnah, Fakulti Pengajian Islam, Kolej Universiti Islam Pahang Sultan Ahmad Shah

⁴ Jabatan Hadis, Fakultas Pengajian Islam, Universitas Ahmad Dahlan, Yogyakarta, Indonesia

Abstract

Fath al-Bari bi Syarh Sahih al-Bukhari is a famous book by Ibn Hajar al-Asqalani because the book has an important role in comprehending the hadiths in Sahih al-Bukhari. However, Ibn Hajar's scholarship in this book is relatively less highlighted in society, especially on the field of fiqh that should be known to the public apart from his famous hadith-oriented essays. Thus, public opinion is more likely to classify Ibn Hajar al-Asqalani as a mere hadith scholar. In this respect, there is a need for a medium to draw the public's attention to the fiqh discussions by Ibn Hajar. This study aims to focus on some of Ibn Hajar's statements in his Muqaddimah related to the fiqh discussions. Therefore, this article analyses uses descriptive research based on qualitative research. The results of this study found that Ibn Hajar al-Asqalani's expertise is not just confined to the field of hadith only but includes the field of jurisprudence, in which Ibn Hajar, himself, was acknowledged, as possessing a strong the background of al-Syafi'e school of jurisprudence.

Keywords: *Ibn Hajar al-Asqalani, Fath al-Bari bi Syarh Sahih al-Bukhari, fiqh hadis*

Abstrak

Fath al-Bari bi Syarh Sahih al-Bukhari merupakan kitab yang masyhur hasil karya daripada Ibn Hajar al-Asqalani kerana kitab tersebut mempunyai peranan penting mensyarahkan hadis-hadis dalam Sahih al-Bukhari. Namun, kesarjanaan Ibn Hajar dalam kitab tersebut agak kurang didedahkan dalam masyarakat terutamanya mengenai perbincangan fiqh yang wajar diketahui umum selain beliau terkenal dengan karangan yang berorientasikan hadis. Justeru, pandangan awam lebih cenderung mengklasifikasikan Ibn Hajar al-Asqalani sebagai tokoh hadis semata-mata. Rentetan itu, perlunya satu medium untuk menarik perhatian orang awam terhadap perbincangan fiqh yang dibicarakan oleh Ibn Hajar. Kajian ini bertujuan untuk memfokuskan beberapa kenyataan Ibn Hajar dalam Muqaddimah beliau berkaitan pernyataan fikah yang dibahaskan.

Penulis Utama:

Siti Nora'Aeshah Zakaria

Jabatan Quran dan Sunnah

Fakulti Pengajian Islam

Kolej Universiti Islam
Pahang Sultan Ahmad
Shah

E-mel:

aeshah@kuipsas.edu.my

Oleh itu, artikel ini menganalisis dengan menggunakan kajian deskriptif berasaskan kajian kualitatif. Hasil kajian ini mendapati bahawa kepakaran Ibn Hajar al-Asqalani bukan sekadar berlegar dalam bidang hadis semata-mata bahkan merangkumi juga bidang fikah khususnya beliau sendiri yang berlatarbelakangkan aliran fikah mazhab al-Syafi'e.

Kata Kunci: Ibn Hajar al-Asqalani, Fath al-Bari bi Syarh Sahih al-Bukhari, fikah hadis.

PENDAHULUAN

Ketokohan Ibnu Hajar dalam ilmu hadis sememangnya telah banyak diperbincangkan oleh segenap ulama dunia. Kehebatan beliau menjelaskan secara terperinci matan hadis Sahih Bukhari memang menandingi ulama pada zaman beliau bahkan pada zaman kontemporari ini. Namun begitu persoalan kajian ini adalah, adakah kepakaran Ibnu Hajar hanya terbatas kepada bidang pensyarahan hadis sahaja seperti yang telah diketahui umum?

Oleh itu, artikel ini akan mengkaji kepakaran Ibnu Hajar dalam bidang yang lain pula selain pensyarahan hadis. Artikel ini telah memfokuskan beberapa kenyataan Ibn Hajar dalam Muqaddimah beliau berkaitan pernyataan fiqh yang dibahaskan sama ada secara terperinci atau pun tidak. Sehubungan itu, artikel ini telah menganalisis dengan menggunakan kajian deskriptif berasaskan kajian kualitatif.

Kepentingan kajian ini adalah untuk mengetengahkan keserjanaan Ibnu Hajar al-Asqalani adalah bukan setakat dalam ilmu Hadis semata-mata sebagaimana yang telah dimaklumi, bahkan juga dalam ilmu Fiqh. Integrasi ilmu beliau mesti dicungkil oleh pengkaji memandangkan sumbangan kajian integrasi ilmu kini dapat melahirkan insan yang berfikiran global dan berdaya saing menghadapi cabaran akan datang. (Rashed & Ihwani, 2019)

Biografi Ibnu Hajar dan Pendidikannya

Nama penuh beliau adalah Ahmad bin Ali bin Muhammad bin Muhammad bin Ali al-Syafii al-Dimasyqi al-Aqalani al-Kinani. Beliau sering menggunakan nisbah al-Kinani ketika menyebut perihal nama keturunannya yang lengkap (Sulaiman, 2017). Beliau dilahirkan di Kaherah, Mesir pada tahun 773H. Ibnu Hajar kehilangan ayah ketika masih bayi dan kehilangan ibu pada usia 4 tahun. Beliau dan kakaknya dibesarkan oleh keluarga al-Khawaja Abu Bakr bin Ali al-Kharrubi dengan penuh kasih sayang. (Sulaiman, 2017)

Ibn Hajar telah meninggal dunia selepas menunaikan solat Isyak pada usia 79 tahun. Kehebatan ilmu yang dimiliki beliau menyebabkan beliau dikenali ramai dan ketika majlis pengebumiannya, hadirin yang menziarahinya dianggarkan kira-kira lima puluh ribu orang termasuk pimpinan utama negara iaitu sultan dan khalifah. (Supian, 2017)

Ibnu Hajar al-Asqalani direkodkan berguru dengan hampir 640 orang guru. Antara guru yang pernah Ibnu Hajar berguru dalam bidang Fiqh adalah Syeikh Abu Hafsh Sirajuddin Umar bin Ruslaan bin Nushair bin Shalih Al-Kinaani Al-'Asqalani Al-Bulqini Al-Mishri (wafat 805H)¹, Syeikh Umar bin Ali bin Ahmad bin Muhammad bin Abdillah Al-Anshari Al-Andalusi Al-Mishri (wafat tahun 804 H)², Burhanuddin Abu Muhammad Ibrahim bin Musa bin Ayub Ibnu Abnaasi (725-782) dan Syeikh Izzuddin Muhammad bin Abu Bakar bin Abdul Aziz bin

¹ Syeikh Abu Hafsh Sirajuddin Umar bin Ruslaan adalah seorang mujtahid dan ulama besar. Antara karya beliau adalah Mahaasin Al-Ish-thilaah Fi Al-Mushtolah dan Hawasyi 'ala Ar-Raudhah serta lainnya.

² Syeikh Umar bin Ali bin Ahmad bin Muhammad (wafat tahun 804 H) juga dikenali dengan panggilan Ibnu Mulaqqin. Beliau adalah antara ulama yang mempunyai karya yang sangat banyak pada zaman hidupnya. Antara karya beliau yang masyhur adalah seperti Al-I'laam Bi Fawaa'id 'Umdah Al-Ahkam (dicetak dalam 11 jilid) dan Takhrij ahaadits Ar-Raafi'i (dicetak dalam 6 jilid) dan Syarah Shahih Al-Bukhari dalam 20 jilid.

Muhammad bin Ibrahim bin Sa'dullah bin Jama'ah Al-Kinaani Al-Hamwi Al-Mishri (Wafat tahun 819 H).³ (S, 2015)

Sumbangan

Kefaqihan beliau menjadikan beliau seorang guru yang dicari penuntutnya. Dicatatkan pelajar yang telah menimba ilmu daripada beliau adalah melebihi 500 orang. Antara pelajar Ibnu Hajar yang dikenali adalah Syeikh Ibrahim bin Ali bin Asy-Syeikh bin Burhanuddin bin Zhahiirah Al-Makki Asy-Syafi'i, Syeikh Ahmad bin Utsmaan bin Muhammad bin Ibrahim bin Abdillah Al-Karmaani Al-Hanafi, Syihabuddin Ahmad bin Muhammad bin Ali bin Hasan Al-Anshari Al-Khazraji, Zakariya bin Muhammad bin Zakariya Al-Anshari, Muhammad bin Abdurrahman bin Muhammad bin Abu bakar bin Utsmaan As-Sakhaawi Asy-Syafii, Muhammad bin Muhammad bin Muhammad bin Abdullah bin Fahd Al-Hasyimi Al-'Alawi Al-Makki, Burhanuddin Al-Baqa'i, Ibnu Al-Haidhari, At-Tafi bin Fahd Al-Makki, Al-Kamal bin Al-Hamam Al-Hanafi, Qasim bin Quthlubugha, Ibnu Taghri Bardi, Ibnu Quzni, Abul Fadhl bin Asy-Syihnah, Al-Muhib Al-Bakri, Ibnu Ash-Shairafi dan ramai lagi. (NGARFILLAH, 2016)

Karya

Antara karya beliau adalah Ilmu hadis dan Fikah adalah seperti berikut:

1. *Fath al-Bari*.⁴
2. *al-Isaba fi tamyiz al-Sahaba*.⁵
3. *Tahdhib al-Tahdhib*.
4. *Taqrib al-Tahdhib*.
5. *Ta'jil al-Manfa'ah*.
6. *Bulugh al-Maram min adillat al-ahkam*.⁶
7. *Nata'ij al-Afkar fi Takhrij Ahadith al-Adhkar*
8. *Lisan al-Mizan*.
9. *Talkhis al-Habir fi Takhrij al-Rafi'i al-Kabir*
10. *al-Diraya fi Takhrij Ahadith al-Hidaya*
11. *Taghliq al-Ta'liq `ala Sahih al-Bukhari*
12. *Risala Tadhkirat al-Athar*
13. *al-Matalib al-'Aliya bi Zawa'id al-Masanid al-Thamaniya*
14. *Nukhbat al-Fikar*.
15. *al-Nukat ala Kitab ibn al-Salah*.
16. *al-Qawl al-Musaddad fi Musnad Ahmad*.
17. *Silsilat al-Dhahab*.
18. *Ta`rif Ahl al-Taqdis bi Maratib al-Mawsufin bi al-Tadlis*. (Al-Sakhawi, 1999)

---

³ Syeikh Izzuddin Muhammad bin Abu Bakar juga dikenali dengan gelaran Ibnu Jama'ah. Beliau terkenal sebagai ulama yang faqih, ushuli, Muhaddits, ahli kalam, sastrawan dan ahli nahwu. Ibnu Hajar mula menuntut ilmu dengan beliau bermula dari tahun 790H sehingga tahun 819H.

⁴ Karya terulung Ibnu Hajar ini adalah syarahan daripada karya Imam al-Bukhari: Ibn Hajar memulakan tugasnya mengarang ulasan tentang Sahih Bukhari pada tahun 1414 M (817 H) dan berakhir serta diterbitkan, pada Disember 1428 M (Rajab 842 H). Karya ini diraikan dan diangkat sebagai karya Ulung Mesir pada zaman itu.

⁵ Kamus berkaitan para Sahabat Nabi Muhammad (SAW).

⁶ Kitab ini adalah berkaitan hadis-hadis hukum yang digunakan sebagai dalil dalam mazhab Syafii.

Kepakaran dalam ilmu Fikah

Kepakaran Ibnu Hajar dalam ilmu Fikah telah dibuktikan dengan beberapa perkara iaitu pertamanya apabila beliau pernah dilantik sebagai pensyarah dalam bidang fikah di beberapa institusi antaranya di Madrasah Shaykhuniyyah. Di Maahad ini Ibnu Hajar mengajar ilmu Tafsir, Hadis dan Fiqh. Selain itu beliau juga mengajar Ilmu hadis dan Usul Fiqh di Khanqah al-Babrasiyya (diasas oleh Sultan Baybar al-Jashankiri 706H). Pertama kali dilantik sebagai pensyarah Usul Fiqh di Madrasah al-Sharifiya 808H. Beliau juga pernah mengajar Ilmu hadis, Fiqh dan usulnya, di Husainiyyah 819H.

Kedua, Ibnu Hajar pernah dilantik untuk menjawat jawatan qadi dan ahli fatwa negara. Sepanjang menjawat jawatan ini, beliau banyak menulis fatwa berkaitan fikah untuk rujukan pentadbiran negara dan rakyat. Keberanian dan keyakinan beliau dalam menolak fatwa seorang syekh yang menurut perintah sultan dalam mengkafirkan Qara bin Yusuf dan anaknya membuktikan kewarakan dan kefaqihan yang mendalam dalam ilmu Fikah. Ditambah lagi kewibawaan beliau apabila berani menolak perintah Sultan yang memintanya mengeluarkan fatwa mewajibkan zakat tambahan kepada usahawan walaupun terpaksa melepaskan jawatan.

Ketiga, kepakaran Ibnu Hajar dalam ilmu Fikah diiktiraf oleh ulama sezaman dengannya. Imam al-Tafini (Mazhab Hanafi) mengiktiraf Ibnu Hajar dan menyokong tindakan beliau menolak mengeluarkan fatwa berkaitan kenaikan zakat menunjukkan kefaqihan beliau dan wara dalam mengeluarkan sesuatu fatwa. Imam al-Sakhawi menyebut, beliau banyak duduk mempelajari tentang hadis, membaca dan menulisnya, sehingga fatwanya berkaitan hukum hakam lebih masyhur.

Keempat, karya Fikahnya menjadi rujukan masyarakat seluruh alam semenjak diterbitkan hinggalah kini. Kitabnya *Bulugh al-Maram* antara kitab Hadis Ahkam yang masih menjadi bacaan utama para ulama. Kebanyakan pengajar-pengajar masjid di Malaysia, Brunei dan sebahagian negara Asia Tenggara menjadikan kitab *Bulugh al-Maram* sebagai silibus *tafaquh fiddin* untuk dibacakan kepada masyarakat. Masjid al-Hidayah Kimpulan antara masjid terkemuka Indonesia juga telah memilih kitab ini sebagai modul fikah hukum untuk silibus pengajaran di masjid tersebut.

Daripada empat perkara di atas, dapatlah dilihat, kepakaran Ibnu Hajar dalam bidang Fikah adalah sangat kuat dan diiktiraf ulama dan orang awam. Kefaqihan beliau dalam bidang fikah juga tidak boleh dinafikan apabila beliau sering mendapat sokongan daripada ulama sezamannya apabila ada percanggahan dengan ulama mahu pun pemuka kerajaan pada masa itu. Ini dibuktikan apabila Imam al-Tafini yang bermazhab Hanafi turut menyokong beliau menolak untuk mengeluarkan fatwa berkaitan kenaikan zakat terhadap usahawan walaupun diperintah sultan yang memerintah. Tambahan lagi kedudukan Imam al-Tafini pada masa itu bukanlah daripada ulama yang suka menentang tetapi beliau adalah antara ulama yang sentiasa ulama yang sering menentang tetapi beliau adalah antara ulama yang selalu mendukung usaha dan mana-mana keputusan sultan yang memerintah sekiranya bertepatan dengan kaedah fikah yang betul.

FIKAH HADIS DALAM KITAB *FATH AL-BARI*

Kitab *Fath al-Bari bisyarh Sahih Al-Bukhari* merupakan salah satu karya agung al-Hafidh Ibn Hajar al-Asqalani yang mempunyai nilai yang tinggi sebagai rujukan utama berorientasikan hadis dalam kalangan masyarakat awam dan penyelidik. Kitab ini juga mempunyai nama asalnya berjudul *al-Jami' al-Sahih al-Musnad al-Mukhtasar min umur Rasululillah Salla Allah 'alaihi wassalam wa sunanih wa ayyami* (Ibn Hajar al-Asqalani 2001) terkenal dengan syarah yang sarat dengan pelbagai perbincangan yang dinyatakan dalam *muqaddimah* beliau. Sumbangan penulisan beliau banyak merujuk sandaran ulama sebelumnya yang mempunyai aliran mazhab terkemuka dalam fikah mereka seperti Badr al-Din Mahmud bin Ahmad al-Halaby bermazhab Hanafi, Ahmad bin Muhammad al-Qastalani, Shams al-Din bin Yusuf al-

Karmani, Ibn Rajab al-Hanbali bermazhab Hanbali dan juga Ibn Battal bermazhab Maliki dan ramai lagi. (Al-Sakhawi, 1999)

Oleh itu, dalam *muqaddimah* kitab *Fath al-Bari bisyarh Sahih Al-Bukhari* yang bernama *Hadyu al-Sari* amat tinggi kandungannya. Al-Hafidh Ibn Hajar al-Asqalani banyak menyentuh isu berkaitan bahasa selain menjelaskan dari segi balaghah dan sastera. Justeru, tumpuan yang ingin diketengahkan ialah isu-isu yang mengaitkan hukum-hakam dengan memaparkan berbagai masalah yang diperdebatkan para ulama yang menyentuh fikah dengan ilmu kalam secara terperinci tanpa menyebelahi mana-mana pihak (Ibn Hajar al-Asqalani 1986) (A. bin A. Ibn Hajar al-Asqalani, 1991)

Metodologi yang dibawa oleh al-Hafidh Ibn Hajar al-Asqalani sebelum mensyarahkan hadis-hadis berdasarkan kitab dan bab, beliau mengumpulkan seluruh sanad hadis dan menilainya berpandukan kredibiliti perawi berdasarkan disiplin ilmu sanad. (Hammadah, 2008) Syaikh Muhammad bin ‘Ali al-Syaukani (1255H) menyebut, di dalam kitab *Nayl al-Authar* beliau, ketika diminta untuk mensyarahkan Sahih al-Bukhari, ia merujuk terlebih dahulu kitab *Fath al-Bari bisyarh Sahih Al-Bukhari* sebelum menjalankannya. Selepas meneliti kitab tersebut, beliau amat mengagumi setiap butiran syarah yang dibawa oleh al-Hafidh Ibn Hajar al-Asqalani, bahkan dia amat kagum dengan sebuah hadis ‘*La hijrah ba’dal fathi*’ (Tidak ada hijrah setelah penaklukan kota Makkah) yang disyarah Ibn Hajar. Dia meminjam istilah dari hadis tersebut sebagai ungkapan bahawa tidak ada kitab syarah Sahih al-Bukhari yang paling terbaik melainkan kitab *Fath al-Bari*. (Al-Judai’, 1997)

Oleh demikian, keberhasilan al-Hafidh Ibn Hajar al-Asqalani menghuraikan dalam prakata beliau mengandungi 10 fasal yang mengandungi 97 kitab didedahkan dengan penyusunan berdasarkan Jami’ bukan hadis hukum semata-mata. Susunan kitab (topik) bermula kitab al-Wahyu dan diakhiri dengan kitab al-Tauhid. (S. al-D. A. bin A. Ibn Hajar al-Asqalani, 1986) Dalam kitab-kitab yang lain, beliau menyusun mengikut perbincangan fikah. Hadis-hadis yang disyarahkan berkaitan hukum diklasifikasikan berpandukan isu seperti wudu’, solat, mandi, haid, tayamum, jenazah, zakat, haji dan umrah meskipun terdapat berbeza dalam beberapa isu penyusunan topik dan sub topik fikah dalam *Sahih Muslim* dan selainnya. (Ibn Hajar, 2001) Rentetan itu, beliau menerangkan dalam *muqaddimah* mengenai masalah-masalah yang berlaku yang diperselisihkan *ijma’* di dalamnya dan juga masalah khilaf dalam fikah (Ishak Haji Sulaiman 1998).

Di samping itu, beliau mengumpulkan *turuq al-hadith* dari pelbagai riwayat bagi membantu untuk membuat pentarjihan dari sudut makna dan isu-isu seputar fikah. Kitab ini juga menghadirkan pendekatan segala faedah penting berkaitan dengan isu-isu utama fikah bagi mengaitkan hukum dengan dalil-dalilnya sekali. (Al-Sakhawi, 1999)

Karya agung yang bernama *Fath al-Bari bisyarh Sahih Al-Bukhari* semestinya menjadi rujukan utama pengkaji-pengkaji hadis bahkan seluruh individu yang berkecimpung dalam ilmu-ilmu Islam sesuai dengan kedudukan hadis sebagai sumber kedua perundangan Islam.

KESIMPULAN

Sumbangan ulama biasanya tidak terbatas kepada satu-satu bidang sahaja, seperti Ibnu Hajar ini, selain hebat dalam bidang syarahan hadis, beliau juga hebat dalam Fiqh dan Qiraat. Malangnya apabila difokuskan ulama tersebut kepada satu-satu bidang itu sahaja, kita telah menutup pintu-pintu ilmu yang lebih luas yang sepatutnya digali lebih dalam oleh pengkaji-pengkaji sekalian. Oleh itu, cadangan saya, perlunya ada pengkaji akan datang, yang mengkaji kepakaran Ibnu Hajar khususnya dalam bidang-bidang yang lain pula antaranya yang dicadangkan adalah bidang qiraat.

RUJUKAN

- Al-Judai', Y. A. (1997). *Tahrir Ulum al-Hadith*. Dar al-Hadith li Nasyr wa al-Tauzi'.
- Al-Sakhawi, M. bin A. R. bin A. B. (1999). *Al-Jawahir wa al-Durur fi Turjumah Syaikh al-Islam Ibn Hajar*. Dar Ibn Hazm.
- Hammadah, F. (2008). *Al-Manhaj al-Islami fi al-Jarh wa al-Ta'dil: Dirasah Manhajiah Al-Tauzi', Ulum al-Hadith*. Dar al-Salam li Nasyar wa.
- Ibn Hajar, A. bin A. al-A. (2001). *Fath al-Bari bi Syarh Sahih al-Bukhari*. Sahib al-Sami al-Maliki al-Amir al-Sultan bin Abd Aziz Aal Sa'ud.
- Ibn Hajar al-Asqalani, A. bin A. (1991). *Taqrib al-Tahdhib*. Dar al-Rasyid.
- Ibn Hajar al-Asqalani, S. al-D. A. bin A. (1986). *Hadyu al-Sari*. Dar al-Rayyan li al-Turath.
- Ngarfillah, I. (2016). *Riwāyat al-mubtadi'ah menurut ibnu hajar al-'asqalānī dan implikasinya terhadap penilaian kualitas hadis*. Universitas Islam Negeri Sunan Kalijaga.
- Rashed, Z. N., & Ihwani, S. S. (2019). Konsep integrasi ilmu menurut perspektif Barat dan Islam. *E-Jurnal Penyelidikan dan Inovasi*.
- S, M. (2015). *metodologi Ibnu Hajar Al-Asqalani dalam kitab tahzib al-tahzib*. UIN Alauddin Makassar.
- Sulaiman, I. (2017). Ibnu Hajar al-'Asqalani : Biografi seorang tokoh ilmu hadis. *Jurnal Usuluddin*. file:///C:/Users/User/Downloads/3233-241-8833-1-10-20170608 (1).pdf
- Supian, A. (2017). Metode syarah Fath al-Bari (Studi Syarah Hadis Pada Bab Halawah al-Iman). *Nuansa*, x(1).